

Architekti Bendovi

Na práci s manželi Ivanou a Janem Bendovými se těším už dlouho. Několikrát jsem se s nimi setkal na různých českých akcích v Pekingu a vždy mi nesmírně imponovali. Milý, zdvořilý pár před šedesátkou, s enormními zkušenostmi v Číně a obrovským přehledem nejenom ve svém oboru, ale prakticky ve všem, na co přišla řeč. Jsou jedni z té zmenšující se skupiny renesančních osobností, kteří umí hovořit o věcech zasvěceně, s lehce ironickým, ale neurážejícím nadhledem a se skromností. Původně jsme se téměř v ničem v našich debatách o Číně neshodli, jako architekti zažívali Čínu jinak než já jako novinář, ale jejich argumenty jsem akceptoval a přemýšlel o nich, protože měly pevný základ zakotvený ve faktech a vycházely ze schopnosti Bendových vnímavě pozorovat a charakterizovat svět kolem sebe. Tím se velmi lišili od mnoha jiných lidí, krátkozrace oslněných chimérou čínské výjimečnosti či jejího nástupu do role světové velmoci, které jsem mezi podnikateli a politiky na české ambasádě za ty roky potkal. Má setkání s Bendovými byla ale vždy krátká, protože bydlí v Šanghaji a do Pekingu jezdí, jen když musí, a to na nejkratší možnou dobu. Po dvou letech strávených v tomto příšerném městě to naprosto chápu. Ale i z těch krátkých setkání mi bylo jasné, že jde o výjimečné lidi s úžasným životním příběhem a se stejně neuvěřitelnou úspěšnou kariérou v Číně a že budou skvělým tématem pro nejednu reportáž.

V neděli v sedm ráno mě po sobotní večeři s panem Tu probudí mobil. Volá mi Ivana Bendová: „Musíme nečekaně řešit nějaký problém ve firmě a máme tam za hodinu mimořádnou schůzku. Můžeš to přijet natočit, jestli chceš.“

Točit se mělo původně až v pondělí a měl jsem na dnešní den jiné plány, ale jsme v Číně. Tady architekti očividně musí makat i v neděli ráno. Tyhle nečekané události ale dodávají reportážím na autenticitě a dramatickosti, takže mátožně vstávám a oblékám se. Leu ani budit nebudu, jen jí nechám na recepci vzkaz. Tohle zvládnou sám. Když v osm vcházím do zasedačky v jejich kancelářích, Bendovi tam již živě diskutují s pěti čínskými spolupracovníky.

„Měl jsi kafe?“ ptá se Ivana a vysvětluje, že developer sídliště v městě Tchien-t'in, které Bendovi projektují, si vyžádal na poslední chvíli změny a chce upravené plány do středy.

„Vlastně tady teď řešíme, co se musí za tyhle čtyři dny udělat, aby ten klient ve středu dostal to, co potřebuje,“ přibližuje. Honza dodává, že změny v plánech jsou v architektuře běžné všude, ale že čínské nároky na jejich rychlost jsou ve světě bezprecedentní. To mi na kameru později potvrzuje i jeden z jejich kolegů:

„Návrh budov je časově náročný úkol. Je velmi obtížné navrhnout změny v tak krátkém čase. Pro tým i pro mě osobně. Čas, který nám dali, je příliš krátký.“ Natáčím poradou, architektky skloněné nad výkresy se zamýšlenými výrazy, udělám pár krátkých rozhovorů a padám. Pro dnešek mám, co potřebuji, a vymyslet to budou muset beze mě. Pokračovat budeme podle původní domluvy zítra.

Bendovi vystudovali architekturu na ČVUT v Praze, ale v roce 1987 komunistické Československo opustili. Chtěli tvůrčí svobodu pro svou práci a lepší budoucnost pro své dva syny. Emigrovali přes Německo do Kanady, kde svou houževnatostí, nápaditostí a nemalou dávkou drzé odvahy získali oba rychle práci v architektonickém studiu v Torontu. V Kanadě byli sotva rok, když vyhráli soutěž na návrh olympijského stadionu a olympijské vesnice tamtéž. Jenže olympiádu získala tehdy Atlanta, takže z výstavby stadionu sešlo. V roce 1991 přišla v rámci firmy příležitost stavět v Číně, konkrétně v Šen-čenu. Neváhali. První tam odjela Ivana. Původně jen na pár měsíců. Honza ji následoval o rok později, tentokrát už do Šanghaje. To ještě netušili, že tam ztvrdnou dvacet pět let.

„Když jsme sem přijeli, v Šanghaji bylo jen pár mezinárodních hotelů. Chodili jsme tam občas na večere, a když ses večer podíval z okna restaurace v pátém patře, venku byla tma jako v pytli,“ vzpomíná Ivana. „V Pchu-tungu nestál ještě ani jeden mrakodrap,“ dodává. Pchu-tung, kdysi industriální čtvrť s nevábnými loděnicemi, velkosklady a různými dílnami na pravém břehu řeky Chuang-pchu protékající středem Šanghaje, je dnes asi nejvýraznějším příkladem čínského ekonomického zázraku. Supermoderní čtvrť, kde vedle nejvyšší budovy v Číně, šest set třicet dva metrů vysoké Shanghai Tower, stojí i desítky dalších dvou set až čtyř set metrových mrakodrapů. A na jednom z prvních tam počátkem devadesátých let pracovala právě Ivana Bendová.

„To tempo bylo a je neuvěřitelné,“ vzpomíná. „V Praze se výšková budova schvaluje i přes deset let. Tady se schvalují osmdesátipatrové baráky během čtrnácti dní.“

Jako mladí architekti se v Číně dostali k projektům, o kterých by se jim v Kanadě nebo jinde na Západě ani nesnilo. S tím přišla i nebývalá zodpovědnost.

„Tady už nebylo na koho se vymlouvat,“ říká Honza. „V Čechách bylo velice snadný říct: ‚já bych byl skvělejší architekt, ale komunisti mi to nedovolejí, tam bylo pořád na co se vymlouvat. Tady nebyly výmluvy, tady to bylo: Potřebujeme barák, tady máš možnost a teď ho nakresli, teď ho vymysli, abychom ho mohli postavit.“

A tak Bendovi vymýšleli a kreslili. Mrakodrapy, nákupní centra, hotely, sídliště. Brzy se odtrhli od své mateřské kanadské společnosti a založili si vlastní architektonickou firmu Allied Architects International. Celkem v Číně navrhli přes čtyři sta padesát projektů, z nichž se zhruba polovina postavila. Realizované návrhy měly nezřídka deset, dvacet nebo více budov.

Jedním z jejich projektů je nákupní oblast v Su-čou, desetimilionovém městě s bohatou historií, sto dvacet kilometrů západně od Šanghaje, kam se v pondělí vydáváme. Nákupní centrum navrhla Ivana, ale jedeme do Su-čou všichni tři, protože odpoledne budu natáčet výstavbu hotelu, který tam pro řetězec Crowne Plaza navrhnul Honza.

Nákupní středisko má rozlohu sto dvacet tisíc metrů čtverečních. Je to v podstatě městská miničtvrť, jakási vesnička pro pěší, kterou z několika stran obklopují vysoké paneláky nově postavených sídlišť. Komplex tvoří dvou až třípatrové budovy, ve kterých jsou, nebo teprve budou, restaurace, kavárny, bary, butiky, posilovna, ale i několik kanceláří. Mezi budovami jsou vydlážděné chodníky a prostranství s lavičkami. Projekt byl dokončen před necelým rokem a je zaplněn asi z pětašedesáti procent. Některé obchody jsou ještě prázdné.

„Ten development jako takový nebyl dělaný úplně profesionální cestou,“ vysvětluje Ivana. „Když si to u nás objednávali, nevěděli, kdo tady bude, nevěděli, kdo si pronajme ty prostory. Na rozdíl od Ameriky nebo Evropy, kde každý developer už dopředu ví, jaké přesné složení obchodů a podniků ve středisku bude, kdo budou ti drobní nájemci, kdo budou ti hlavní nájemci, jako třeba obchodní domy nebo speciální supermarkety. tady nebylo nic. A není to v Číně výjimkou. Stavět, stavět, stavět! Zbytek domyslíme později,“ pokračuje Ivana.

Že se zbývajících pětatřicet procent prostorů v objektu do několika měsíců zaplní, nemá Ivana obavy. Hlavně to už není její problém. Její

firma zakázku splnila. Ale každý architekt samozřejmě chce, aby jeho dílo bylo využíváno na stoprocentní kapacitu, takže Bendovi dnes nabízejí v Číně poradenské služby, které mají blíže k urbánnímu plánování než jen k samotné architektuře.

„Kolikrát je to tak, že oni prostě najmou naši firmu, protože vědí, že my jim pomůžeme rozhodnout, co s těmi pozemky dělat, co tam postavit, ale i koho tam umístit. Takže třeba přijdou: tady máme šest set tisíc metrů čtverečních, řekněte nám, co s tím.“ Vybudovali si reputaci tím, že jejich stavby nejen dobře vypadají, ale zároveň dobře fungují a vydělávají peníze.

Při prohlídce střediska točím, co potřebuji. Je pěkný zářijový den a restaurace i kavárny mají otevřené zahrádky. Noví majitelé si středisko pochvalují: „Prostředí je tady perfektní. Dá se tu nakupovat, bydlet a teče tudy řeka. Je to tu krásné,“ sděluje nám mladá manažerka jedné ze zbrusu nových restaurací.

U oběda mi Ivana s Honzou vyprávějí, že tento styl luxusních nákupních a částečně rekreačních čtvrtí uprostřed měst je teď v Číně velmi populární. Trend začal jeden hongkongský developer v Šanghaji, který se podobnými objekty inspiroval ve Spojených státech. Rozhodl se ve francouzské čtvrti v samotném srdci Šanghaje renovovat dva městské bloky, tedy asi čtyři sta osmdesát tisíc metrů čtverečních starých, polorozpadlých budov z 19. století. Pro svůj nápad nemohl sehnat investory. Nikdo nevěřil, že něco takového bude v Číně fungovat. Tak nakonec do projektu investoval dvě stě milionů dolarů svých peněz. Podle legendy, která v Šanghaji koluje, byla kupní smlouva napsána na jedné A4. Magistrát návrh do týdne schválil a v roce 2002 se otevřelo Sin-tchien-ti. Odmítaví investoři si pravděpodobně rvali vlasy, protože Sin-tchien-ti se okamžitě stalo hitem. Dnes je to jedna z nejslavnějších a nejvyhledávanějších adres v Číně s luxusními obchody, trendy restauracemi a bary a neskutečně předraženým bydlením.

Ironií tohoto triumfu čínského kapitalismu a materialismu je fakt, že v jedné z přilehlých ulic, která Sin-tchien-ti ohraničuje, zakládala v roce 1921 Mao Ce-tung se svými kumpány a s pomocí ze Sovětského svazu Komunistickou stranu Číny. To, že je u toho načapala a vyhnala odtamtud francouzská policie, která tehdy na francouzskou čtvrt dohlížela, a že stranu museli dozaložit na lodi na nedalekém jezeře, je už jiný příběh. Ale vřele jej doporučuji.

„Poté co se Sin-tchien-ti ukázalo jako obrovský úspěch, chtělo něco podobného každé větší město: postavte nám Sin-tchien-ti, postavte nám Sin-tchien-ti! Zájem o tento styl nákupních středisek trvá dodnes,“ dokládá Ivana. Mě Sin-tchien-ti nijak neokouzilo. Znal jsem podobné objekty z USA, ale byla tam přirozenější a uvolněnější atmosféra než ty hogofogo snobské Sin-tchien-ti v Šanghaji, kde přes den uvidíte hlavně nakupující paničky rudé aristokracie a večer bary přeplněné hlučnými západními turisty, popíjejícími püllitry Hoegaardenu nebo Carlsbergu za dvě stě padesát korun, a desítkami dotěrných čínských prostitutek.

Po obědě jedeme do hotelu Crowne Plaza na břehu jezera Ťin-ti východně od centra Su-čou. Hotel bude mít rozlohu padesát pět tisíc metrů čtverečních a bude v něm tři sta šedesát pět pokojů, pět restaurací a barů a osmnáct zasedacích místností. Hotel se staví necelé tři roky a celé to v přepočtu přijde na dvě miliardy korun.

Zvenku vypadá stavba připomínající skleněnou příď luxusní lodi vplouvající na jezero již téměř hotová. Když ale vejdem dovnitř, je to stále ještě obrovské staveniště. V obrovské, vzdušné vstupní lobby nám vysoko nad hlavami svařují konstrukci střechy, před námi staví dvacet metrů vysokou skleněnou průčelní stěnu, která bude poskytovat výhled na jezero, a pod nohama dělají podlahy. V restauracích se obkládají stěny a kladou dřevěné podlahy, v budoucích kuchyních se instaluje vybavení. I vysoké atrium desetipatrového hotelu vypadá, že má k dokončení ještě daleko. Všude pobíhají stovky dělníků a prostory naplňuje hlučná kakofonie bouchání, vrtání, řezání, svařování. Prostě rušný stavební chaos.

„Neříkal jsi mi, že se hotel bude do měsíce otevírat?“ ptám se udiveně.

„Ano, bude to hotový,“ odpovídá mi s úsměvem Honza.

„To přece nemohou stihnout,“ namítám, „celé to dodělat, pak to vymalovat, položit koberce, vyčistit, dekorovat a já nevím, co ještě.“

„Stihnou, a nejen to. Přesně za čtyři týdny tady bude svatba o tisíci lidech. Je neuvěřitelný, co se tady děje a za jak krátkou dobu to všechno dodělají.“

„To teda čumím,“ jen nevěřičně kroutím hlavou.

„To pracovní nasazení je tu neuvěřitelný. Tady na tý stavbě pracuje v tenhle moment asi tisíc lidí a dělá se čtyřadvacet hodin denně,“ říká s nevěřičným úsměvem sám Honza a dodává: „Stihnou to už proto, že tu svatbu tady bude mít dcera jednoho z nejvýše postavených papalášů v Su-čou.“

Ať už si o Číně myslím cokoliv, tohle umí. Zmobilizovat jakékoliv potřebné množství lidí a vrhnout je na ten či onen projekt, ať už jde o stavbu hotelu, olympijského stadionu, opravy popadaných věží stožárů vysokého napětí nebo o pomoc po zemětřesení. Ten zdánlivě bezedný zdroj lidí, levné pracovní síly, byl a zůstává hlavním motorem čínského ekonomického růstu. Vidět něco takového z první ruky, a to hned několikrát během pár let, považuji za obrovské privilegium a štěstí, čehož si nesmírně vážím.

Hotel byl skutečně dostavěn včas a v následujících letech vyhrál řadu čínských a mezinárodních ocenění za nejlepší hotel své kategorie v zemi. V Su-čou jsem točil ještě několikrát a vždy jsem v něm přespal. Byl opravdu příjemný. Navíc tam byl v manažerské pozici jeden šikovný Čech a několik mladých českých studentů z oboru pohostinství, takže jsem si měl i s kým pokecat.

V Šanghaji pak točím ještě dva dny. Ivana a Honza mají jen minimum času, protože dohlížejí na práci svých zaměstnanců na projektu sídliště v Tchien-t'ínu. Prostor na pár rozhovorů si ale udělají a zbytek dotočím poslední večer u nich doma. Poradili mi také, kam ještě vyrazit za zajímavými neotřelými záběry. Znají Šanghaj nesmírně dobře a mají ji rádi: „Šanghaj je rozmanité, fascinující město,“ řekla mi Ivana. „Mnoho cizinců považuje Šanghaj za nejčínštější čínské město, ale Číňani zase za nejméně čínské. Když se zeptáš mladých Číňanů, které je nejstarší a nejtradičnější čínské město, řeknou Šanghaj, staří lidé ti zase řeknou, že je nejmladší.“

„Vedení Šanghaje roky pracovalo na tom, aby z města učinilo světově významné a viditelné velkoměsto, a uspěli,“ říká Honza. „Jak?“ Pokračuje: „Co potřebuješ, aby tě bylo vidět? Vysoké baráky – mají je. Alespoň jedno velké letiště – mají dvě. Metro – postavili největší systém na světě s osmnácti linkami v celkové délce sedm set čtyřicet kilometrů. Je tu finanční burza, stovky pětihvězdičkových mezinárodních hotelů, postavili si na letiště maglev, kterým tam dojedeš čtyř set kilometrovou rychlostí, a před pár lety si sem dotáhli i Formuli 1. Dokázali za dvacet let postavit město světové úrovně. Tedy alespoň jeho hardware,“ směje se.

„Jak to myslíš?“ ptám se.

„Ono je jedna věc pětihvězdičkový hotel postavit. Naprosto jinou záležitostí je tam pak zavést, a hlavně udržet, pětihvězdičkovou kvalitu služeb, mentalitu a atmosféru. Tomu říkám software, a ten jim často chybí,“ s úsměvem dovysvětluje. Pak mi ještě poradí, ať si stoprocentně

zajdu natočit muzeum urbanistického plánování. Je tam totiž obrovská maketa celé Šanghaje. Honza říká, že byl několikrát svědkem toho, jak se nad maketou sejde vedení města a přímo tam rozhoduje, kde nějakou novou stavbu postavit, aby byla rozumně dostupná a zároveň zapadla do okolí. „V Šanghaji to dělají mnohem lépe než v jiných čínských městech,“ dodává.

Bendovi ale zdaleka nestaví jen v Šanghaji nebo Su-čou. Projekty postavili v téměř třiceti největších městech země, včetně již zmíněného Tchientínu, Čchung-čchingu, Šen-čenu nebo Čeng-tu. Postavili něco i v Pekingu, ale pouze jednou, a pak už se tam vracet nechtěli, přestože nabídky měli. „V Pekingu totiž i o architekturu rozhodují komunističtí činitelé,“ vysvětluje Honza, „Zatímco v jiných městech Číny musí návrh budov uspokojit hlavně jejich budoucí provozovatele, developery nebo investory, tady mají poslední slovo komunističtí papaláši, kteří tomu houby rozumí.“ Na něco takového neměli podruhé v životě nervy. Odmítají směšovat architekturu s politikou.

Občas navrhli něco pro známé v Čechách a snažili se trochu angažovat i kolem Kaplického knihovny v Praze, jejíž výstavbu velmi podporovali.

„Do Prahy není proč jezdit,“ vypráví mi Honza večer u šálku čaje, „respektive není proč se tam vracet. Lidé tam přijedou na pár dní podívat se na krásné památky nebo se ožrat v bordelu před svatbou, ale pak odjedou a už nikdy se nevrátí. Příště jedou za památkami do Itálie, Španělska, Řecka, jinam.“

„No a my jsme si mysleli, že kdyby se tam postavila Kaplického knihovna,“ pokračuje, „tak by se tam mohl zřídit něco jako ústav panevropského písemnictví a literatury. Navrhovali jsme, že by se tam mohly konat mezinárodní konference, literární výstavy, semináře, studijní pobyty a podobně. Že by se v Praze vytvořilo něco, kvůli čemu by se tam lidé z celé Evropy a světa vraceli.“

„To zní jako zajímavý nápad,“ říkám. „Pamatuju si, že než jsem odešel do Ameriky, hned po revoluci, říkal Václav Havel něco podobného. Že by chtěl, aby se Praha a Česká republika vůbec stala středoevropským centrem pro různá mezinárodní setkání a konference. Podobně jako třeba Švýcarsko. Nikdy k tomu, pokud vím, nedošlo. Byl jsem pryč a nevím proč. Ale tenhle váš nápad je podobný. Sešlo z toho? Zvážil to alespoň někdo?“

„V podstatě s námi lidé, co o nové národní knihovně tenkrát rozhodovali, vyrazili dveře. ‚Vy jste tady dvacet let nebyli a teď se chcete vrátit a říkat nám, co máme dělat? Nepotřebujeme, děkujeme!‘“ směje se Honza.

Já jen vrtím hlavou. Česká malost není mýtus. Před Čínou jsem žil čtrnáct velmi intenzivních let v USA a pak rok v Německu. Pracoval jsem pro globální zpravodajskou společnost a Česko jsem si na tu dobu tak nějak vypnul. O české realie jsem se začal opět zajímat až po nástupu do České televize, a jsem poměrně zděšen. Česká malost či provinčnost patří mezi ty nejobludnější a neškodlivější vlastnosti. Umocňuje ji skutečnost, že ve vedení země, měst a vesnic často sedí zbednění primitivové bez jakékoliv vize, rozhledu, konstruktivního nápadu nebo jen myšlenky. Malost je brzda rozvoje české společnosti, která pak zemi v mnohém zpomaluje a drží kilometry za Evropou a zbytkem rozvinutého světa. Nechci se ale zbytečně rozčilovat, tak s Honzou měníme téma. Než se rozloučíme, vytáhne Honza flašku becherovky.

„Ha! Proč jsi ji schovával celý večer?“ ptám se ho.

„Abys mi ji nevypil,“ usměje se.

„To je fér,“ v duchu uznávám. Po panáku oběma mnohokrát poděkuji za několik skvělých natáčecích dní a milé povídání a rozloučím se. Becherovka mi dodala chuť, tak si ještě na hotelový pokoj kupuji jako obvykle pár plechovek piva, které pak popíjím, když natočené materiály láduju do počítače.

Ráno sedáme s Leou do taxíku a jedeme na letiště. Z auta koukám na nekonečné řady výškových paneláků. Bylo to fajn, Šanghaji. Díky. Ještě se vrátím.